

4. Кобильченко В.В., Омельченко І.М. Наукові аспекти психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/717387/1/Наукові%20аспекти%20психологопедагогічного%20супроводу%20дітей%20з%20особливими%20освітніми%20потребами.pdf>.
5. Колупаєва А. А. Діти з особливими потребами та організація їх навчання. (Серія «Інклюзивна освіта»). Київ : Науковий світ, 2010. 260 с.
6. Колупаєва А. А. Основи інклюзивної освіти: навчально-методичний поїбник. Київ : А.С.К., 2012. 308 с.
7. Лещій Н.П. сутність психолого-педагогічного супроводу школярів зі складними порушеннями розвитку в умовах освітнього процесу освітньо-реабілітаційного центру / *Інноваційна педагогіка*. 2020 № 23. Т. 1. С. 55-58 DOI <https://doi.org/10.32843/26636085/2020/23-1.12>
8. Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні : Закон України. Ст. 1. URL: https://kodeksy.com.ua/dictionary/p/psihologo-pedagogichnij_suprovid.htm.
9. Сак Т. В. Диференційований підхід до навчання учнів з особливими освітніми потребами. *Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія 19 : Корекційна педагогіка та спеціальна психологія*. 2014. Вип. 26. С. 215–219.
10. Соколова Г. Б. Актуальні питання психолого-педагогічного супроводу сімей, які виховують дитину з обмеженими можливостями здоров'я. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка*. Кам'янець-Подільський, 2016. Випуск 7. Том 1. С. 383–393.
11. Чобанян А.В. Змістова наповнюваність програми психологічного супроводу дітей старшого дошкільного віку з порушеннями інтелектуального розвитку/ *Інноваційна педагогіка*. 2020 №28 С.113-117 DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2020/28.20>

Паладич Олександр Вікторович

аспірант спеціальності 016 Спеціальна освіта
Сумського державного педагогічного
університету імені А. С. Макаренка
Науковий керівник – канд. пед. наук, доцент
О. В. Колишкін

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ ВОЛОНТЕРСЬКОГО РУХУ В ГАЛУЗІ СПЕЦІАЛЬНОЇ ОСВІТИ

У статті розкрито розкрити теоретичні аспекти реалізації волонтерського руху в галузі спеціальної освіти. Констатується, що волонтерський рух уявляє собою соціальну роботу, яка сприяє поліпшенню якості життя особистості, особистісному зростанню, самореалізації, вдалій соціалізації, задоволенню потреб людини, допомагає одержувати навички взаємодопомоги та взаємопідтримки та має суспільно корисний характер. визначено роль волонтерського руху у процесі формування комунікаційного середовища для осіб з порушеннями психофізичного розвитку.

Ключові слова: волонтерський рух, теоретичні аспекти, спеціальна освіта.

Paladych Oleksandr Viktorovych

Postgraduate specialty 016 Special education
(Oligophrenopedagogy. Speech Therapy)

Sumy State Pedagogical University named after
A.S. Makarenko

Supervisor - Ph.D. ped. sciences, Associate Professor
O.V. Kolishkin

THEORETICAL ASPECTS OF THE IMPLEMENTATION OF THE VOLUNTEER MOVEMENT IN THE FIELD OF SPECIAL EDUCATION

The article reveals the theoretical aspects of the implementation of the volunteer movement in the field of special education. It is stated that the volunteer movement is a social work that improves the quality of life, personal growth, self-realization, successful socialization, meeting human needs, helps to acquire skills of mutual assistance and support and is socially useful. the role of the volunteer movement in the process of forming a communication environment for people with mental and physical disabilities is determined.

Key words: volunteer movement, theoretical aspects, special education.

Постановка проблеми. На сьогодні волонтерський рух в Україні набуває нового універсального змісту в контексті актуалізації світових глобальних викликів та проблем. Важливого значення, особливо в кризові періоди суспільного буття, набуває волонтерська діяльність, спрямована на зняття соціальної наруги шляхом підтримки найбільш знедолених категорій населення; забезпечення гідного існування громадян, які в силу об'єктивних обставин не здатні піклуватися про себе самостійно; «заповнення» недоліків державної соціальної політики, насамперед за рахунок оперативного реагування та надання ефективної адресної соціальної допомоги, що відповідає потребам і запитам конкретної людини; поширення гуманістичних та альтруїстичних ідей та настроїв в суспільстві тощо.

Волонтерський рух – це ефективний та грандіозний напрямок суспільної поведінки, який допомагає вирішувати питання різної складності. Механізм допомоги людям працює і удосконалюється сміливими ідеями учасників. Волонтерський рух набуває нового універсального змісту загалом, в контексті актуалізації світових глобальних викликів і проблем, і зокрема для вирішення соціальних і освітніх проблем осіб з особливими освітніми потребами [2].

Аналіз досліджень і публікацій. Проблеми волонтерського руху в цілому розкрито та проаналізовані у працях вітчизняних та зарубіжних науковців: О. Безпалько, В. Гладуш, Н. Комарова, Н. Івченко, О. Хижняк, Р. Вайнола, І. Зверева, А. Капська, Г. Лактіонова, І. Авуєва, І. Юрченко, О. Карпенко,

О. Стрельнікова, Г. Гегель, Дж. Девіс Сміт, К. Рочестер, Р. Хедлі, С. Елліс, К. Кемпбел, О. Конт, М. Харріс, Д. Майерс [1].

Різні аспекти волонтерського руху вивчала О. Хижняк. Автор розглядає його, як пріоритетний напрямок формування толерантності у сучасної молоді в Україні. У своїй науковій праці Н. Івченко описала волонтерську діяльність за участю молоді. С. Харченко описав історію появи волонтерського руху на території України [3].

Волонтерський рух на сьогодні є невід'ємною складовою у формуванні внутрішніх відносин в державі. Досвід, отриманий завдяки такій соціальній ініціативі, корисний для всіх, хто приймає у ньому участь.

Мета статті – розкрити теоретичні аспекти реалізації волонтерського руху в галузі спеціальної освіти.

Виклад основного матеріалу. Сучасний етап розвитку волонтерського руху для осіб з особливими освітніми потребами передбачає посилення уваги та допомоги їм в закладах спеціальної освіти та по за їх межами.

Волонтерським рухом можна називати злагоджену добровільну діяльність, яка ставить за мету допомогу не лише окремим соціальним групам, а і суспільству загалом, тобто є додатковою «рукою допомоги» владі у вирішенні соціальних питань. Не можна віднести допомогу рідним та близьким до волонтерського руху, бо це перш за все корисний мотив і не має широкого суспільного охоплення.

В дослідженнях, які стосуються становлення та розвитку такого напрямку діяльності, як волонтерський рух перш за все треба звернути увагу на передумови виникнення даного явища. Якщо дослідити тему виникнення волонтерської діяльності, то спочатку волонтерами називали виключно солдат-добровольців. В країнах Європи під свої прапори в часи війн закликали приєднуватись нових мисливців повоювати, але, часто вже не маючи грошей на утримання військ, обмовляли, що нагородою їм будуть тільки слава і військова видобуток. Багатьом цього було достатньо: у XVII столітті французький «volontaire», італійське «volontario», німецьке «Volontair», англійське «volonteere» з'являються майже одночасно, з-за чого в Росії протягом XVIII–XIX століть слово довго не могло встоятися: волентір, волонтир, волунтір, валентіра, волонтер, – використовувалися на листі в залежності від того, яку іноземну мову вважав за краще дворянин, що став добровольцем.

Волонтерський рух уявляє собою соціальну роботу, яка сприяє поліпшенню якості життя особистості, особистісному зростанню, самореалізації, вдалій соціалізації, задоволенню потреб людини, допомагає одержувати навички взаємодопомоги та взаємопідтримки та має суспільно корисний характер. У волонтерському русі закладені основні тези безкорислива та безоплатна допомога, рівноправ'я, в поодиноких випадках і анонімна. Перш за все волонтери спрямовують свій досвід, знання, ресурси на суспільно корисні справи, тому волонтерство і є суспільно важливим та актуальним на сьогоднішній день явищем. Враховуючи всі перелічені характеристики такого напряму суспільної праці можна сміливо виділити декілька пунктів: по-перше – розуміння соціуму, видів державної допомоги, по-друге – завдяки спільним старанням вирішуються найгостріші проблеми суспільства, по-третє – кожен учасник суспільства може приймати участь у покращенні суспільної якості життя.

Більш важливим етапом у формуванні волонтерського руху в світі були філантропічні погляди засновників всім відомої організації Червоного Хреста, згодом появи в різних частинах світу схожих за структурою об'єднань «сестри милосердя», «самаритяни», «дружні візитери» та ін. Цікаві форми соціальної допомоги запровадили США та монархічна Японія у боротьбі з бідністю через державні програмами допомагати своїм громадянам, які потребують більш пильної уваги. Результати Першої Світової Війни вплинули на формування волонтерського руху у той час, оскільки до функцій волонтерів входили обов'язки по відновленню будівель, територій, які постраждали від бойових дій. Своєрідний інтерес мають дослідження процесів добровільного залучення фахівців різного профілю у країнах з відносно тривалою історією соціальної роботи. Не секрет, що американська модель соціальної роботи, включаючи етапи її становлення, зіграла значну роль у розвитку цієї професії у всесвітньому масштабі. Багато учених і практиків, і у тому числі Х. Сведнер, неодноразово підкреслювали, що середина ХХ ст. стала десятиліттям «відкритих дверей» американських університетів, в період якого навчання соціальної роботи, соціології і психології пройшла значна частина європейських фахівців. Завдяки цій школі багато теоретичних підходів, розроблених концепцій і апробованих моделей, технологічних і методичних прийомів, народжених у США, дали потужні результати у більшості європейських країн [4].

Київська Русь знала про волонтерський рух ще за часів правління князя Ярослава Мудрого, гетьманів Богдана Хмельницького, Івана Мазепи, Петра

Сагайдачного, але практикувалось поняття меценатство, коли за рахунок заможних, видатних людей проводились реформи у сфері освіти, будувались храми та великі поселення, кожен день годували нужденних. При Радянській епісї волонтерський рух був специфічним і особливо яскраво вираженим в сфері спеціальної освіти, створення мережі спеціальних навчальних закладів для осіб з інтелектуальними порушеннями. Потрапляючи до цих закладів особа ставала ізольована від суспільства, що згодом було охарактеризовано, як не гуманна форма допомоги цій категорії суспільства.

На території сучасної України поняття волонтерський рух з'явилося у суспільному користуванні у зв'язку з подіями історичного характеру – це «Холодна весна 2014 року», коли в країні не було централізованої влади і хаос та дисидентські погляди охопили більшу частину країни, війна на Сході, ось при таких обставинах відбулась організація соціальної допомоги людям, які відчули на собі побічні дії подій того часу.

Волонтерство і волонтерський рух базується на найкращих якостях людини, це багато функціональний напрямок суспільної поведінки, який вирішує питання різної складності. Сам процес працює перш за все для допомоги людям і завдяки інноваційним підходам та ідеям учасників він удосконалюється.

Теперішня волонтерська діяльність учнів до того ж забезпечує набуття молоддю соціального досвіду, засвоєння духовних досягнень українського народу, сприяє формуванню розвинутої духовності й загальної культури, що цілком відповідає завданням навчально-виховних закладів. Особливо актуальним це є з огляду на певні соціальні втрати й труднощі, якими супроводжується сьогодення: зростання рівнів дитячої безпритульності, злочинності, наркоманії, посилення соціального розшарування в молодіжному середовищі тощо [1].

Це свідчить про різнобічність впливу волонтерської діяльності на особистості дітей, на їх свідомість, почуття й поведінку, отже, виконує важливу виховну функцію. Однією з ознак волонтерської діяльності, втім як і педагогічної, є її людиноцентричність. Крім того, їхні кінцеві цілі збігаються та полягають у допомозі людині стати гідним членом суспільства. Звідси можна припустити спільність і деяких інших їхніх аспектів, зокрема форм та методів. Проте, враховуючи природні властивості волонтерської діяльності як форми громадської активності, зокрема щодо самовизначення та гнучкості в питаннях

застосування тих чи інших форм і методів, схильності до інноваційного й нестандартного на противагу

Важливою проблемою при дослідженні волонтерського руху перебуває у площині законодавства і має також кілька різних напрямів. Один з них – законодавче забезпечення діяльності волонтерських фондів та благодійних організацій. Значна частина їх працює фактично напівлегально – чи, на думку авторів аналітичної доповіді Національного інституту стратегічних досліджень «Волонтерський рух: світовий досвід та українські громадянські практики», навіть нелегально. За останні півтора року урядом робилися певні спроби впорядкувати деякі питання, зокрема, обіг коштів у волонтерському середовищі (у першу чергу – готівку), що викликало неоднозначну, а подекуди – відверто негативну реакцію волонтерських активістів. Але окрім цієї, існують також й інші проблеми в законодавчій площині, одна з яких – надання волонтерам статусу учасника бойових дій. На нашу думку, всі ці та багато інших юридичних питань потребують стати предметом окремого ґрунтовного аналізу й дослідження, тому в запропонованій розвідці не підіймаються.

У зв'язку з цим зауважимо, що об'єктом дослідження автора статті у першу чергу стали загальнопоширені напрями, форми і методи волонтерської діяльності, шляхи і способи збору коштів без обов'язкової прив'язки громадських організацій та благодійних фондів до певних політичних діячів. Конкретні волонтерські благодійні організації наводяться лише в певних випадках – наприклад, в контексті дослідження етапів становлення волонтерського руху, і не досліджуються окремо.

В більш економічно розвинених країнах світу волонтерський рух відіграє все більш значущу роль у суспільних процесах. Вагомий соціальний і економічний внесок праці волонтерів був підтверджений у ході дослідження некомерційного сектора 25 країн, серед яких країни Західної Європи (Бельгія, Фінляндія, Нідерланди, Німеччина, Великобританія, Ірландія, Австрія, Франція, а також США, Австралія, Ізраїль, Японія, держави Центральної і Східної Європи Словаччина, Угорщина, Чехія, Румунія, країни Латинської Америки Колумбія, Аргентина, Перу, Бразилія, Мексика). Близько 80 країн у яких волонтерський рух підтриманий керівним апаратом держав і отримує всебічну підтримку у всіх галузях.

В сучасній системі освіти все сформовано та укомплектовано так щоб створити найкращі умови для розвитку здорової особи, створення відповідного середовища для неї, але треба звернути увагу і на осіб з порушеннями

психофізичного розвитку їм конче потрібно формування відповідних умов для отримання комплексу навичок і вмій для того щоб краще адаптуватися у суспільстві.

Найпершим завданням в системі спеціальної освіти є утворення відповідних умов для осіб з порушеннями психофізичного розвитку і їх навчання, а згодом і плавною адаптацією до суспільства. Тому в системі спеціальної освіти розробляють різні програми для вирішення даних завдань, щоб с формувати максимально оптимальне середовище для осіб з порушеннями психофізичного розвитку.

Висновки. Таким чином, в роботі розкрито теоретичні аспекти реалізації волонтерського руху в галузі спеціальної освіти. Волонтерська рух – це особливий вид діяльності, який є свідченням активної громадянської позиції, бажання займатися суспільно-корисною працею. Праця волонтера, з одного боку, сприяє розв'язанню суспільних проблем, сприяє економічному розвитку країни, а з іншого, допомагає у накопиченні особистого людського капіталу та розвитку професіоналізму. Волонтерський рух доцільно розглядати як одну з форм нестандартної зайнятості, за якої індивід займається корисною і доцільною діяльністю з метою задоволення особистих і суспільних потреб, а замість грошової отримує інші види винагород. З метою поширення волонтерського руху в Україні доцільно запровадити заходи інформаційного, мотиваційного, нормативного та цифрового характеру.

Перспектива дослідження. Перспективу подальшого дослідження вбачаємо в удосконаленні сучасних підходів до реалізації волонтерського руху в галузі спеціальної освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Хижняк О.В., Формування толерантності у молоді та проблеми волонтерського руху в Україні. Соціологія у (пост)сучасності. Збірник тез доповідей учасників VII Міжнародної наукової конференції студентів та аспірантів. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2009. 262–263 с.
2. Івченко Н. М. Участь молоді у волонтерській діяльності як соціально – педагогічна проблема (інтерпретаційний аспект). *Соціальна робота в Україні: теорія і практика*. №1. 2003. 221–226 с.
3. Історія, теорія та практика волонтерського руху в Україні : науково-навч.-метод. посіб. / [С. Я. Харченко, О. П. Песоцька, В. О. Кратінова, Н. Б. Ларіонова, О. Л. Караман, С. В. Горенко]; за ред. С. Я. Харченко. Луганськ : ДЗ «Луганський національний університет ім. Т.Шевченка». 2008. 319 с.
4. Янц Н.Д. Основи діяльності волонтерів: курс лекцій. Переяслав-Хмельницький. 2009. 200 с.